

Приходько В.М.

Професійна компетентність вчителя як складова моніторингу якості освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу

Приходько Валентин Миколайович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри андрагогіки Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Запоріжжя, Україна

Анотація. У статті на основі наукового визначення поняття «професійна компетентність» розглядаються основні складові моніторингу управління якістю освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу. Сформувано висновок про необхідність врахування різноманітних інваріантів терміну професійна компетентність у вирішенні завдань моніторингу управління якістю освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: моніторинг, професійна компетентність, управління якістю

В умовах загальноєвропейського освітнього простору компетентність учителя набуває надзвичайно важливого значення. Оскільки поняття компетентності є загальною підставою для визначення професіоналізму особистості, то компетентність можна виміряти й спрогнозувати засобами моніторингу.

Постановка проблеми. Головні ідеї вдосконалення освіти сьогодення пов'язані з ідеями компетентізації освіти – її спрямованості на цінності суспільства – забезпечення сталого розвитку і підготовки компетентного члена суспільства, спроможного бути успішним у цьому суспільстві і, у свою чергу, сприяти становленню і розвитку цього суспільства.

Початок цим ідеям поклали чотири принципи освіти XXI ст., проголошені у Звіті Міжнародної комісії ЮНЕСКО з освіти на Світовому саміті для сталого розвитку в 2002 р. «Освіта: прихований скарб» (UNESCO Report of the International Commission on Education for the Twenty-first Century, Learning: the treasure within) [8].

У цьому документі зазначено, що місією освіти у XXI ст. повинно бути набуття вмінь для того, щоб: *знати; діяти; жити разом і спільно; бути.*

Словник сучасної англійської мови пояснює компетенцію (competence) як: 1) здібність та вміння здійснювати необхідну діяльність; 2) спеціальну сферу знань; 3) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків. Компетентна – та особа, що має рівень знань і спеціальних вмінь, що є достатніми і відповідають певним професійним стандартам. Згідно зі словником методичних термінів професійна компетентність має такі складові: знання системи ІМ, певні вміння та здібності користуватися нею як у процесі комунікації, так у професійних цілях, навчаючи мови [7, с. 270].

Фахівці Міжнародного департаменту стандартів (IBSTPI – International Board of Standards for Training, Performance and Instruction) у сферах навчання, досягнень та освіти поняття компетентності визначають як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. Загальна структура цієї категорії, на їхню думку, містить набір знань, навичок і відношень, які дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, що підлягають досягненню відповідних стандартів у галузі професії або конкретного виду діяльності.

Мета статті. Проаналізувати основні тенденції ставлення до професійної компетентності керівника до здійснення моніторингу якості освітньої діяльності

загальноосвітнього навчального закладу. Поставлено також за мету проаналізувати основні критерії показники професійної готовності до управлінської діяльності, а також компоненти моделі управлінської культури.

Виклад основного матеріалу. Ми вважаємо, що психологічна компетентність педагога потребує суттєвого збагачення і коригування за двома напрямками: підвищення рівня психологічних знань і знань про педагогічну діяльність, особистість педагога і особистість того, хто навчається; формування операційних сторін професійного мислення педагога і, перш за все, професійного самоаналізу, соціально-перцептивних здібностей. Але важливою умовою підвищення рівня психологічної компетентності педагога має бути цілком усвідомлена позитивна мотивація самоосвіти в галузі педагогічних знань.

Основними елементами професійно-педагогічної компетентності є такі:

- спеціальна і професійна компетентність у сфері дисципліни, що викладається;
- методична компетентність у сфері способів формування знань, вмінь та навичок;
- соціально-психологічна компетентність у сфері процесів спілкування;
- диференційно-психологічна компетентність у сфері мотивів, здібностей, спрямованості;
- аутопсихологічна компетентність у сфері достоїнств та недоліків своєї діяльності й особистості [5, с. 87–90].

Безпосередньо до професійної компетентності педагога включаються педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, особистість педагога як змістові блоки, що, у свою чергу, поділяються на: професійні знання; педагогічні уміння, необхідні для здійснення самодіагностики і самоформування цієї сторони праці; професійні психологічні позиції; психологічні якості, які забезпечують виконання цієї сторони праці, психологічні новоутворення, які виникають під час її виконання; психологічна карта стану цієї сторони праці.

Таким чином, у цілому професійна компетентність педагога представлена як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції досвіду, теоретичних знань, практичних вмінь і значущих особистісних властивостей, що є передумовою готовності до актуального виконання педагогічної діяльності.

Іншою характеристикою професійної діяльності педагога, яка наявна в науковій психолого-педагогічній літературі, поняттям, яке визначає пев-

ний рівень розвитку і професійного становлення особистості педагога, є «педагогічна майстерність».

Майстерність, відповідно до словника С. Ожегова (1963), є високе мистецтво в якій-небудь сфері діяльності.

В Українському педагогічному словнику педагогічна майстерність визначається як характеристика високого рівня педагогічної діяльності, який ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція й професійно значущі особистісні риси і якості [2, с. 25].

Таким чином, провідне місце в процесі оволодіння педагогічною майстерністю науковці віддають засвоєнню професійних знань і формуванню професійних умінь, під якими розуміється «сплав» знань, навичок, цілеспрямованості та творчих можливостей. Тому оволодіння основами майстерності має бути спрямоване не тільки на формування знань і навичок, а перш за все, на розвиток здатності створювати такий "сплав".

Поняття майстерності, на думку Н. Кузьміної, стосується не окремого вміння, а сукупності вмінь, які роблять процес діяльності своєрідним, індивідуальним. Вищим проявом педагогічної майстерності є педагогічне мистецтво, педагогічна творчість [5, с. 288–289].

Професійна зрілість педагога як акмеологічний та соціально-педагогічний феномен виражається в єдності індивідуально-особистісного, процесуально-технологічного і самоактуалізаційного компонентів. Отже, професійна компетентність, педагогічна майстерність та професійна зрілість визначаються активністю самого педагога як суб'єкта діяльності в процесі підготовки і в результаті реалізації соціально-педагогічних вимог до його праці.

Зміст нормативної компетентності вчителя подано у кваліфікаційній характеристиці, яка відображає науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок.

У сучасній педагогічній літературі структура професійної компетентності учителя та адміністратора розкривається через такі педагогічні вміння: аналітичні; прогностичні; проєктивні; рефлексивні; організаційні; комунікативні; мобілізаційні; інформативні; розвивальні (Л. Виготський – "зона ближайшого розвитку"); орієнтаційні; перцептивні.

Проблема професіоналізму, професійної компетенції пов'язана ще з одним соціально-психологічним феноменом – конкурентоспроможністю спеціаліста. Знання сьогодні є єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з рівняння конкуренції. Сучасні та майбутні роботодавці зацікавлені у фахівцях, який:

- вміє думати самостійно та вирішувати різноманітні проблеми, тобто застосовувати знання, отримані в процесі навчання;
- володіє критичним і творчим мисленням (сформованим у процесі навчання);

– володіє багатим словниковим запасом, який базується на вмінні його застосовувати адекватно ситуації, глибокому знанні вивченого матеріалу з можливістю і бажанням його використання;

– вміє здобувати нові знання, тобто здатний до самоосвіти.

Умовами успішності професійної діяльності вчителя є рівень інформаційної компетентності (М. Назаренко) або професійної компетентності в галузі використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій (А. Оробинський), діагностичної здатності педагога визначати стратегію і тактику власної діагностичної діяльності, в основі якої сформована готовність до професійної поведінки (О. Краснорядцева).

В Україні вже зроблено перші кроки для запровадження компетентнісного підходу в національну освіту. Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук за підтримки Програми розвитку ООН провели плідну роботу з добору та визначення ключових компетентностей для України.

Впровадження компетентнісного підходу в практику роботи навчальних закладів України є конче необхідним, оскільки дає змогу вирішити найбільш нагальні проблеми, що є типовими для системи освіти країн близького зарубіжжя (випускники ЗНЗ, опановуючи значний обсяг теоретичних знань, відчувають суттєві ускладнення в діяльності, яка вимагає застосування цих знань для вирішення конкретних життєвих завдань, виявляються безпорадними при визначенні життєвих планів, організації власної самоосвіти).

Міжнародна спільнота розуміє необхідність утворення механізмів забезпечення якості освіти, її оцінювання та моніторингу з метою її постійного зростання та вдосконалення на основі людського потенціалу, компетентності і кваліфікації, оскільки жодна освітня система не функціонує окремо, а є продуктом впливу складних історичних процесів і чинників суспільного середовища.

Сьогодні стало нормою для країн Європейського Союзу щороку здійснювати загальний моніторинг рівня компетентності фахівця, а також того, наскільки зміст освіти відповідає сучасним вимогам суспільства та рівня міжнародних стандартів у галузі освіти.

Висновки. На завершення підкреслимо, що залишається багато проблем професійної компетентності у вирішенні завдань моніторингу управління якістю освітньої діяльності загальноосвітнього навчального закладу, внаслідок того, що в психолого-педагогічній науці використовуються такі інваріанти терміна «компетентність»: професійна, педагогічна, освітня, комунікативна, психологічна, індивідуальна, людська, міжкультурна, інформаційна, загальнокультурна, полікультурна, управлінська, ціннісно-смілова, навчально-пізнавальна, персоніфікована, ключова, базова, інтегрованого розвитку (концепція), соціально-трудова, особистісного самовдосконалення, методична та ін. Кожна з цих компетентностей може стати складовою моніторингу управління якістю освітньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В.Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
Vvedenskiy V.N. Modelirovanie professional'noy kompetentnosti pedagoga / V.N. Vvedenskiy // Pedagogika. – 2003. – № 10. – S. 51–55.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
Goncharenko S.U. Ukraïns'kiy pedagogichniy slovnik / S.U. Goncharenko. – K. : Libid', 1997. – 376 s.
3. Карпетова М.Н. Формирование педагогической компетентности преподавателя образовательного учреждения : дис. ... канд. пед. наук / М.Н. Карпетова. – М., 2000. – С. 105.
Karpetova M.N. Formirovanie pedagogicheskoy kompetentnosti prepodavatelya obrazovatel'nogo uchrezhdeniya : dis. ... kand. ped. nauk / M.N. Karpetova. – M., 2000. – S. 105.
4. Краснорядцева О.М. Мотивационная готовность педагогов к использованию психологической информации в диагностической деятельности / О.М. Краснорядцева. – [Э-ресурс]
Krasnoryadtseva O.M. Motivatsionnaya gotovnost' pedagogov k ispol'zovaniyu psikhologicheskoy informatsii v diagnosticheskoy deyatel'nosti / O.M. Krasnoryadtseva. – Available at:
5. Кузьмина Н.В. Профессиолизм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н.В. Кузьмина. – М. : Высш. Школа, 1990. – 119 с.
Kuz'mina N.V. Professiolizm lichnosti prepodovatelya i мастера proizvodstvennogo obucheniya / N.V. Kuz'mina. – M. : Vyssh. Shkola, 1990. – 119 s.
6. Леонтьев Д.А. Ответственность / Д.А. Леонтьев // Человек : философско-энциклопедический словарь / [под ред. И.Т. Фролова]. – М., 2000. – С. 244.
Leont'ev D.A. Otvetstvennost' / D.A. Leont'ev // Chelovek : filosofsko-entsiklopedicheskiy slovar' / [pod red. I.T. Frolova]. – M., 2000. – S. 244.
7. Dictionary of Contemporary English. – 3-d editions. – Longman. England, 2001. – P. 270.
Dictionary of Contemporary English. – 3-d editions. – Longman. England, 2001. – P. 270.
8. UNESCO Report of the International Commission on Education for the Twentieth Century, Learning: the treasure Within.
UNESCO Report of the International Commission on Education for the Twentieth Century, Learning: the treasure Within.

Prikhodko V.M. Professional competence of teachers as part of monitoring the quality of educational activities of an educational institution

Abstract. On the basis of a scientific definition of "professional competence" covers the basic components of monitoring quality control of educational activities of an educational institution. Formed a conclusion about the need to consider various invariants term professional competence in the task of monitoring the quality management of educational activities of an educational institution.

Keywords: monitoring, professional competence and quality management

Приходько В.Н. Профессиональная компетентность учителя как составляющая мониторинга качества образовательной деятельности общеобразовательного учебного заведения

Аннотация. В статье на основе научного определения понятия «профессиональная компетентность» рассматриваются основные составляющие мониторинга управления качеством образовательной деятельности общеобразовательного учебного заведения. Сформирован вывод о необходимости учета различных инвариантов термина профессиональная компетентность в решении задач мониторинга управления качеством образовательной деятельности общеобразовательного учебного заведения.

Ключевые слова: мониторинг, профессиональная компетентность, управление качеством